

C A M P A N I A F E L I X.

oppidi agro aquam fluere, quæ non secus ac vinum homines inebriabat.

Calatia.

Non longe hinc CALATIA est, hodie Gajazzo dicta: antiqua urbs est Campaniæ Felicis, prope Vulturnum amnem, Capua VIII, Neapoli vero XXIV Italicis milliariibus distans. Fuit olim municipium, ut patet ex pulcherrima inscriptione, quæ legitur in vetusto lapide in foro ipsius civitatis, & ex historicis etiam quam plurimis, qui narrant Attilium Calatinum functum esse dictatura, supremo apud Romanos magistratu, quo non potuisset fungi, nisi municeps fuisset, cum municipes tantum urbis Romanæ munerum participes olim fierent. Eam fuisse præcipuam Campaniæ civitatem, patet ex Polybio, qui lib. III enumerans causas adventus Annibalis in Campaniam, hanc quoque addit, ut potiretur scilicet nobilibus civitatibus, Capua, Atella & Calatia. De Capua, Atella, & Calatia, habetur frequens mentio apud Livium, & Plutarchum in Annibale. Cicero (licet P. Manutius perperam, quod pace sua dictum sit, ac contra veterum exemplarium omnium auctoritatem locum illum corruerit, prout etiam Vitus Amerpachius & Victorius, qui pro Calatinum Calactinum, vel Galathinum legunt) meminit libro XIII epistolarum, quæ familiares vocantur, de Hippiâ Philoxeni filio Calatino, hospite & necessario suo, & de legibus Calatinorum, quibus vetabatur, ne quidquam publicum, nisi publico nomine possideretur. Ex qua Ciceronis epistola etiam apparet Calatiam municipium fuisse, cum eam suas leges habere dicat, quod proprium municipiorum erat. Coloniae namque & ceteræ civitates, populi Romani legibus astringebantur. Meminit etiam Cicero hujus civitatis libro XVI ad Atticum, epistola VII, his verbis (quæ libet adscribere, cum ex illis videre sit, quanti Octavianus illam civitatem fecerit) Kalend. vesperi litteræ mihi ab Octaviano redditæ sunt. Magna molitur: veteranos, quique Casilini & Calatiæ sunt, perduxit ad suam sententiam. Idem denique Cicero, cum in Rullum oraret causam, & de Capuæ excellentia verba faceret, Calatiam quoque inter præcipuas Campaniæ urbes commemorat his verbis: *Romam in montibus positam, & convallibus, cœnaculis sublatam atque suspensam, non optimis viis, angustissimis semitis, præ sua Capua, planissimo in loco explicata, ac præ illis semitis irridebunt, atque contemnent, agros vero, Vaticanum, & Pupinium suis optimis, atque uberibus campis conferendos scilicet non putabunt, oppidorum autem finitimorum illam copiam cum hac per risum, ac per jocum contemnent: Labicos, Fidenas, Calatiam, ipsum hercule Lanuvium, Ariciam, Tusculum, cum Calibus, Theano, Neapoli, Puteolis, Cumis, Pompeis, Nuceria comparabunt.* Exstat adhuc magna pars veterum murorum, qui fuerant tantum ex quadratis lapidibus sine calce, aliove ferruminationis structi, præ se feren-

tes haud parvam urbis elegantiam. Antonius Sanfelicius monachus eleganti de Campania libello, *Montana est, inquit, Calatia, supra quam, seorsum tamen, ingens quadrato saxo surgit opus, quod ripis faciem oculis offert, ferruminato nexu lapidibus apte inter se coherentibus. Hæc fuisse antiqui oppidi mœnia, sunt qui dicant, quos ego non sequor, opinorque cives per ea tempora habitasse ubi adhuc habitant. Argumento mihi est perennis aqua influens subterraneo rivo in cisternam veterem, quæ in oppidi est umbilico, ipsaque aqua per æstivos menses ob innoxium civibus frigus gratissima est. Addo etiam testimonium superpositæ ibi marmoreæ tabellæ, in qua incisum est Epigramma:*

M. GAVIVS TF.
QVISELLIVS QF.
GALLVS
DVOVIR QVINQ
CREPIDINES CIRC
FORVM SPF.

Si ergo heic erat forum, continuo & oppidum, nunquam foro mœnibus excluso. Habent hi colles olea distincta oleastris, quorum bacca non carne, sed liquoris dukedine commendantur. Hæc cisterna, cujus auctor hic meminit; etiamnum Calatinis commode inservit. In foro enim civitatis insignis est puteus, qui constat magno subterraneo ædificio in tres partes diviso, mirabili artificio factus. Nam cum intrinsecus non solum singuli parietes, & cameræ sint solido marmore muniti, verum etiam ipsum pavimentum, adeo ut aquis scatere penitus non possit, tamen perpetuo abundat aquis, mirantibus cunctis, nemine causam abundantiae aquarum adhuc sciente, licet vulgus illorum hominum, pro uniuscujusque captu varia judicia ferant. Sunt multa in ea urbe antiquitatis monumenta, & veteres inscriptiones, quas omnes hic intexere, pagina hæc non tolerat. Illud tamen silentio præterire non possum, quod etiamnum in ipso foro civitatis exstet simulachrum lapideum Priapi, paucos ante annos in ruderibus antiquissimi templi Veneris Felicis repertum, quale simulachrum neque in antiquitatibus quotquot Romæ sunt, neque in ulla alia urbe, quod sciam, reperitur. Fuit Calatia in primis ipsis crescentis ecclesiæ temporibus Episcopatus titulo insignita, ut patet ex publicis tabulis, ab usque anno salutis humanæ CCC confectis, ubi mentio habetur Episcopatus Calatini. Fuerunt inter illius urbis Episcopos duo sancti viri pietate & miraculis clari, S. Ferdinandus scilicet, & S. Stephanus. Ferdinandus, qui jam dudum ante Stephanum illam ecclesiam rexit, Hispanus, ex regali Aragoniæ prosapia fuisse traditur, quo tempore claruerit ignoratur. Ejus corpus servatur in templo suo nomini dicato, in oppido Albiniano Calatinæ Diœcesis. Stephanus Italus fuit, claruit tempore Landulphi principis Capuæ, cujus corpus servatur in ipso Episcopali templo, suo nomini dicato.

Opera antiqua.

Viri clari.